เลขรับ 8702
วันที่ 17 ส.ค. 2552
เวลา 11.15 น.

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
เลขรับ 2579
วันที่ 17 ส.ค. 2552
เวลา

ด่วน **บันทึกข้อความ**

ส่วนราชการ สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงฯ โทร. 0 2278 8644
ที่ ทส 0207.3/ 1542 **วันที่** 11 สิงหาคม 2552
เรื่อง สรุปการประชุมเพื่อประชาพิจารณ์ คู่มือ "แนวทางการส่งเสริมและสนับสนุนจริยธรรมการวิจัย"

.....

เรียน ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ตามที่คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มีหนังสือด่วน ที่ ศธ 0517.12/2899 ลงวันที่ 24 กรกฎาคม 2552 เชิญประชุมเพื่อประชาพิจารณ์ คู่มือ "แนวทางการส่งเสริมและสนับสนุนจริยธรรมการวิจัย" ในวันศุกร์ที่ 7 สิงหาคม 2552 ณ โรงแรมมิราเคิลแกรนด์ กรุงเทพมหานคร และท่านรองปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้มอบหมายให้สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์เข้าร่วมการประชุม นั้น

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ขอสรุปผลการประชุม ดังนี้

1. แนวทางในการส่งเสริมและสนับสนุนจริยธรรมการวิจัย โดย นางสาวจินตนาภา โสภณ ที่ปรึกษาด้านการวิจัยทางสังคมศาสตร์ และรองศาสตราจารย์ ดร. ศันสนีย์ ไชยโรจน์ รองอธิการบดีฝ่ายวิจัย และวิชาการ มหาวิทยาลัยมหิดล ชี้แจงวัตถุประสงค์การประชุมเพื่อประชาพิจารณ์ คู่มือ "แนวทางการส่งเสริม และสนับสนุนจริยธรรมการวิจัย"

● จรรยาบรรณในการวิจัยเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของระเบียบวิธีวิจัย เนื่องจากกระบวนการค้นคว้าวิจัย นักวิจัยจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องใกล้ชิดกับสิ่งที่ศึกษา ไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต การวิจัยอาจส่งผลกระทบในทางลบต่อสิ่งที่ศึกษาหากผู้วิจัยขาดความรอบคอบระมัดระวัง การวิจัยจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการวางแผนและกำหนดนโยบายในการพัฒนาประเทศทุกด้าน โดยเฉพาะในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในประเทศ ผลงานวิจัยที่มีคุณภาพขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของนักวิจัยในเรื่องที่จะศึกษาและคุณธรรมจริยธรรมของนักวิจัยในการทำงานวิจัย ผลงานวิจัยที่ด้อยคุณภาพหากเผยแพร่ออกไปอาจเป็นผลเสียต่อวงการวิชาการและประเทศชาติได้ ด้วยเหตุนี้สภาวิจัยแห่งชาติจึงได้กำหนด "จรรยาบรรณนักวิจัย" ไว้เป็นแนวทางสำหรับนักวิจัยยึดถือปฏิบัติ เพื่อให้การดำเนินงานวิจัยตั้งอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรมและหลักวิชาการที่เหมาะสมของนักวิจัยไว้ 9 ประการ ดังนี้

(1) นักวิจัยต้องซื่อสัตย์และมีคุณธรรมในทางวิชาการและการจัดการ นักวิจัยต้องมีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง ไม่นำผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตน ไม่ลอกเลียนงานของผู้อื่น ต้องให้เกียรติและอ้างถึงบุคคลหรือแหล่งที่มาของข้อมูลที่นำมาใช้ในงานวิจัย ต้องซื่อตรงต่อการแสวงหาทุนวิจัยและมีความเป็นธรรมเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

(2) นักวิจัยต้องตระหนักถึงพันธกรณีในการทำงานวิจัย ตามข้อตกลงที่ทำไว้กับหน่วยงานที่สนับสนุนการวิจัยและต่อหน่วยงานที่ตนสังกัด นักวิจัยต้องปฏิบัติตามพันธกรณีและข้อตกลงการวิจัยที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายยอมรับร่วมกัน อุทิศเวลาทำงานวิจัยให้ได้ผลดีที่สุดและเป็นไปตามกำหนดเวลา มีความรับผิดชอบไม่ละทิ้งงานระหว่างดำเนินการ

/3. นักวิจัย...

(3) นักวิจัยต้องมีพื้นฐานความรู้ในสาขาวิชาการที่ทำวิจัย นักวิจัยต้องมีพื้นฐานความรู้ในสาขาวิชาการที่ทำวิจัยอย่างเพียงพอและมีความชำนาญ หรือมีประสบการณ์เกี่ยวเนื่องกับเรื่องที่ทำวิจัย เพื่อนำไปสู่งานวิจัยที่มีคุณภาพและเพื่อป้องกันปัญหาการวิเคราะห์การตีความหรือการสรุปที่ผิดพลาดอันอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่องานวิจัย

(4) นักวิจัยต้องมีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ศึกษาวิจัย ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่มีชีวิตหรือไม่มีชีวิต นักวิจัยต้องดำเนินการด้วยความรอบคอบ ระมัดระวังและเที่ยงตรงในการทำวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคน สัตว์ พืช ศิลปวัฒนธรรม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีจิตสำนึกและมีปณิธานที่จะอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

(5) นักวิจัยต้องเคารพศักดิ์ศรีและสิทธิของมนุษย์ที่ใช้เป็นตัวอย่างในการวิจัย นักวิจัยต้องไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ทางวิชาการ จนละเลยและขาดความเคารพในศักดิ์ศรีของเพื่อนมนุษย์ ต้องถือเป็นภาระหน้าที่ที่จะอธิบายจุดมุ่งหมายของการวิจัยแก่บุคคลที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยไม่หลอกลวงหรือบีบบังคับและไม่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคล

(6) นักวิจัยต้องมีอิสระทางความคิด โดยปราศจากอคติในทุกขั้นตอนของการทำวิจัย นักวิจัยต้องมีอิสระทางความคิด ต้องตระหนักว่าอคติส่วนตนหรือความลำเอียงทางวิชาการ อาจส่งผลให้มีการบิดเบือนข้อมูลและข้อค้นพบทางวิชาการอันเป็นเหตุให้เกิดผลเสียหายต่องานวิจัย

(7) นักวิจัยพึงนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในทางที่ชอบ นักวิจัยพึงเผยแพร่ผลงานวิจัยเพื่อประโยชน์ทางวิชาการและสังคม ไม่ขยายผลข้อค้นพบจนเกินความเป็นจริงและไม่ใช้ผลงานวิจัยไปในทางมิชอบ

(8) นักวิจัยพึงเคารพความคิดเห็นทางวิชาการของผู้อื่น นักวิจัยพึงมีใจกว้าง พร้อมที่จะเปิดเผยข้อมูลและขั้นตอนการวิจัย ยอมรับฟังความคิดเห็น เหตุผลทางวิชาการของผู้อื่นและพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขงานวิจัยของตนให้ถูกต้อง

(9) นักวิจัยพึงมีความรับผิดชอบต่อสังคมทุกระดับ นักวิจัยพึงมีจิตสำนึกที่จะอุทิศกำลังสติปัญญาในการทำวิจัย เพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ และประโยชน์สุขของสังคมและมวลมนุษยชาติ

2. จริยธรรมในมุมมองนักวิจัยมืออาชีพ โดยศาสตราจารย์ ดร.ปิยะวัฒน์ บุญ-หลง ผู้อำนวยการสถาบันคลังสมอง

<u>จริยธรรม</u> เรื่องที่เกี่ยวกับอุปนิสัย ความประพฤติ หรือการกระทำของบุคคล ซึ่งตัดสินใจว่าดีหรือชั่ว ถูกหรือผิด โดยถือว่าต้องกระทำสิ่งที่ดีที่ถูก เพื่อให้พฤติกรรมหรือการกระทำของตนบริสุทธิ์ สิ่งใดที่เป็นจริยธรรมสิ่งนั้นควรกระทำควรประพฤติ จริยธรรมเป็นบรรทัดฐานสังคมที่สมาชิกต้องปฏิบัติตามให้สังคมอยู่ได้ <u>จรรยาบรรณ</u> คือ ข้อตกลงชุดหนึ่งที่คนในวงการอาชีพนั้นยอมรับและยึดถือในการปฏิบัติงาน (เพื่อรักษาคุณภาพงาน พัฒนาอาชีพและสร้างความเชื่อถือกับสังคม) ประกอบด้วย *ความเชี่ยวชาญ* (Competence)นักวิจัยต้องมีความเชี่ยวชาญเฉพาะของตนเอง รู้จริงในเรื่องที่จะศึกษา ไม่รับสมอ้างว่าเชี่ยวชาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ไม่รู้จริงและไม่รับทำงานใด ๆที่รู้ว่าตนเองไม่มีคุณสมบัติพอที่จะทำได้ (หรือรู้ว่ามีผู้อื่นทำได้ดีกว่า), *การปฏิบัติ* (Practice) คุณภาพและมาตรฐานของงานระดับ "มืออาชีพ" ต้องดีกว่าคนธรรมดา มีความเท่าเทียมในการปฏิบัติต่อผู้รับบริการหรือผู้ให้ข้อมูล มีความรับผิดชอบในการทำงานให้เสร็จ (Getting things done) *ผลประโยชน์*

/ทับซ้อน...

ทับซ้อน (Conflict of Interest) ประโยชน์ที่จะเข้าตัวเองกับประโยชน์ที่จะเกิดกับองค์กร (หรือส่วนรวม) ต้องไม่ขัดแย้งกัน ถ้าขัดแย้งกันต้องเอาประโยชน์ส่วนตัวออกก่อน เช่น การจ้างงาน, การจัดซื้อ *การรักษาความลับ* (Confidentiality) "ความคิด" และ "ข้อมูล" เป็นเรื่องสำคัญ มีคุณค่า มีผลกระทบกับคนหลายคน ต้องเก็บไว้ให้ดี ไม่นำไปใช้ต่อในเรื่องที่ไม่เกี่ยวกับงานวิจัยเดิม ต้องขออนุญาต แต่ก็ต้องเปิดเผยตามสิทธิของสาธารณชนที่จะได้รับรู้, ความสัมพันธ์กับสังคม (Relationship to society) นักวิจัยมืออาชีพควรเสนอความเห็นอย่างตรงไปตรงมา ภายใต้ขอบเขตที่มีหลักฐานยืนยัน อย่าให้มีการบิดเบือน,ความสัมพันธ์กับวงการตนเอง (Relationships with industry self) สนับสนุนเพื่อนร่วมอาชีพในทางที่ถูก และคนรุ่นใหม่ให้ได้เรียนรู้วิถีที่ถูกต้องของวงการ (เพื่อจะได้เป็นมืออาชีพรุ่นต่อไป) มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้กับเพื่อนร่วมงาน (เพื่อพัฒนาวงการให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น) ตลอดจนช่วยกันจัดการกับเพื่อนร่วมอาชีพที่ทำไม่ถูก (เพื่อรักษาชื่อเสียงของวงการ)

3. กฎหมายกับจริยธรรมงานวิจัย โดยศาสตราจารย์ ดร. วิชา มหาคุณ กรรมการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ปปช.)

3.1 การทำงานวิจัยเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาความรู้จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ อีกทั้งรัฐธรรมนูญยอมรับให้มีเสรีภาพในทางวิชาการ การศึกษาอบรม รวมทั้งการวิจัยและการเผยแพร่งานวิจัยได้ ในบรรดางานวิจัยต่าง ๆ นั้น การวิจัยทดลองที่เกี่ยวกับมนุษย์นับได้ว่าเป็นปัญหาที่มีความเกี่ยวข้องกับข้อกฎหมายและจริยธรรมมากที่สุด ไม่ว่าการทดลองนั้นจะเป็นการทดลองในคนที่ยังมีชีวิตอยู่ หรือว่าคนที่เสียชีวิตไปแล้วก็ตาม ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ผู้ใดจงใจประมาทเลินเล่อ ทำให้บุคคลอื่นเสียหายอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ถือว่าเป็นการกระทำละเมิดต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้นและอีกบทบัญญัติว่า การใช้สิทธิที่มีแต่ทำให้บุคคลอื่นเสียหายนั้น เป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย จากบทกฎหมายนี้เห็นได้ว่าการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทำให้บุคคลอื่นเสียหายนั้นเป็นการกระทำละเมิด ดังนั้น ในงานวิจัยซึ่งผู้วิจัยอาจทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยเสียหายได้ หรือถ้าเป็นการทำให้ผู้ถูกวิจัยเกิดความเสียหายแต่เพียงประการเดียว ซึ่งผู้ทำวิจัยอาจกระทำโดยจงใจหรือประมาทก็ตาม ย่อมผิดฐานละเมิดต่อผู้ถูกกระทำการวิจัยได้ ถ้าเป็นเช่นนี้แล้ว ผู้ทำวิจัยต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้ถูกทำวิจัยมากน้อยตามความเสียหายที่เกิดขึ้น

3.2 ข้อมูลที่เป็นประโยชน์จะต้องสามารถนำมาประยุกต์ ให้เป็นความรู้ที่ใช้กับชีวิตประจำวันของมนุษย์ได้ ต้องมีการรวบรวมจากนั้นจึงนำข้อมูลมาวิจัยเป็นระบบตามหลักการทางวิทยาศาสตร์ งานวิจัยจึงมีบทบาทสำคัญมากต่อเศรษฐกิจ และชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ประเทศไทยเริ่มตื่นตัวงานวิจัย มีการทำปริญญาโทและปริญญาเอกกันเกือบทุกมหาวิทยาลัย จึงมีงานวิจัยเพิ่มขึ้นมากในกลุ่มของนักวิชาการทั้งหลาย แต่กฎกติกาหรือกฎหมายที่ใช้ควบคุมการทำวิจัยยังไม่มีการกำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยควรกำหนดกฎกติกาและสร้างเงื่อนไขให้ผู้ทำงานวิจัยต้องขึ้นทะเบียนกับองค์กรวิจัย หรือที่เรียกว่า Ethics Council เป็นผู้ควบคุมดูแล โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ทำการวิจัยจะต้องมีจริยธรรมทั้งต่อผู้ถูกกระทำการวิจัย และต่อผลงานวิจัย เพื่อมิให้เป็นการชักนำสังคมไปในทางที่ผิด

4. แนวทางในการส่งเสริมและสนับสนุนจริยธรรมการวิจัย โดยรองศาสตราจารย์ ดร. ภิญโญ พานิชพันธ์ ผู้อำนวยการสถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล

4.1 จริยธรรมการวิจัยประกอบด้วย 1) การวิจัยที่ทำในมนุษย์จะต้องได้รับการคุ้มครอง

/หรือมีการ...

หรือมีการพิจารณาในเรื่องสิทธิความเป็นมนุษย์ 2) ผู้ถูกวิจัยจะต้องรับรู้ว่าตนเองถูกวิจัย ผู้ทำวิจัยต้องได้รับความยินยอมจากผู้ถูกวิจัย ต้องบอกกล่าวผู้ถูกวิจัยและเซ็นใบยินยอม (informed consent) 3) ไม่ให้ข้อมูลแก่ผู้ถูกวิจัยที่เกินเลยความเป็นจริง 4) ไม่เป็นการวิจัยที่ไร้มนุษยธรรม เช่น ผู้ป่วยเป็นโรคแต่ไม่รักษา เพื่อดูอาการและความเป็นไปของโรค 5) จริยธรรมนักวิจัย เสนอโครงการถูกต้องตามหลักวิชาแต่ไม่ได้ทำตามที่เสนอไว้เพราะมีความยุ่งยาก 6) การเสนอผลการวิจัยต้องไม่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลเป็นอันตราย 7) การคัดลอกงานผู้อื่นผู้อื่นถือเป็นการกระทำที่ผิดจรรยาบรรณนักวิจัย 8) การเอางานผู้อื่นไปใช้โดยไม่อ้างอิงถือเป็นการทำผิดจริยธรรมการวิจัย 9) การวิจัยในสัตว์ทดลองต้องมีจริยธรรมในการทดลองในสัตว์เช่นกัน เรียกว่าจริยธรรมในการวิจัยในสัตว์ทดลอง เพื่อคุ้มครองสัตว์ทดลองไม่ให้ทุกข์ทรมาน 10) การอ้างอิงที่ไม่ถูกต้องจะโดยเจตนาหรือไม่เจตนาถือเป็นการทำผิดจริยธรรมการวิจัย

4.2 จรรยาบรรณและจริยธรรมที่มีการละเมิดบ่อย คือการตีพิมพ์รายงานผลการวิจัยโดยไม่ได้ทำการทดลองจริง หรือตกแต่งผลการวิจัยให้ผิดไปจากข้อมูลจริง การแอบอ้างผลงานวิจัยของผู้อื่นเป็นของตน (ขโมยผลงาน) การขโมยความคิดของผู้อื่น หน่วยงานให้ทุนสนับสนุนการวิจัย และผู้บริหารงานวิจัยมีบทบาทสำคัญในการลดปัญหาการละเมิดจรรยาบรรณและจริยธรรมนักวิจัย โดยดำเนินการดังนี้ (1) ตรวจสอบประวัติด้านจริยธรรมของนักวิจัย ในกรณีที่จะให้ทุนวิจัยขนาดใหญ่ หรือทุนวิจัยที่มีเกียรติสูง หรือรางวัลนักวิจัยดีเด่น ให้ทุนหรือรางวัลเฉพาะผู้ไม่มีประวัติด่างพร้อยด้านจริยธรรมในการวิจัยเท่านั้น ในกรณีของรางวัล ควรพิจารณาไปถึงจริยธรรมทั่วๆไปด้วย (2) ไม่ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยแก่ผู้ที่มีประวัติผิดจรรยาบรรณหรือจริยธรรมในการวิจัยอย่างรุนแรง (3) ระบุไว้ในสัญญาให้ทุนวิจัยไว้อย่างชัดเจนว่า นักวิจัยจะต้องเก็บสมุดบันทึกการวิจัย (log book) โดยบันทึกการทดลองและผลการทดลองไว้อย่างละเอียด สามารถตรวจสอบข้อมูลผลงานวิจัยได้ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการรายงานการวิจัยโดยไม่ทำวิจัยจริง และป้องกันการตกแต่งข้อมูลให้นักวิจัยตระหนักว่า หากทำผิดจรรยาบรรณก็จะถูกตรวจสอบ ผู้บริหารงานวิจัยในสถาบัน ควรกำหนดจรรยาบรรณนักวิจัยของสถาบันไว้อย่างชัดเจน และหมั่นตรวจสอบให้มีการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ควรมีกลไกในระดับประเทศ สำหรับตรวจตราประเมินเกณฑ์จรรยาบรรณและจริยธรรมของนักวิจัยในหน่วยงานต่าง ๆ เน้นตรวจสอบการดำเนินการบังคับใช้เกณฑ์ดังกล่าว โดยดำเนินการตรวจสอบเป็นระยะ ๆ ทุก 2-3 ปี และเปิดเผยผลการประเมินให้สาธารณชนรับทราบ การเอาจริงเอาจังในเรื่องการส่งเสริมและตรวจสอบจรรยาบรรณและจริยธรรมในการวิจัยจะช่วยทำให้สังคมในวงกว้างมีความไว้เนื้อเชื่อใจหรือเชื่อมั่น -ไว้วางใจ (trust) วงการวิจัย ความเชื่อมั่นของสังคมเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งต่อความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงของวงการวิจัย

5. แบ่งกลุ่มประชาพิจารณ์ แนวทางในการส่งเสริมและสนับสนุนจริยธรรมการวิจัย ผู้แทนสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ได้เข้าร่วมประชาพิจารณ์ ในหัวข้อนิยามและความสำคัญของจริยธรรมการวิจัย (ส่วนที่ 3) และหน่วยงานต้นสังกัดของนักวิจัย (ส่วนที่ 8) สรุปผลการประชุมกลุ่ม ดังนี้

(1) ความสำคัญของจริยธรรมการวิจัย คือ ช่วยรับประกันคุณภาพของการวิจัยและปกป้องสิทธิและผลประโยชน์ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ไม่ว่าจะเป็นผู้เข้าร่วมการวิจัย หน่วยงานผู้ให้ทุน หน่วยงานต้นสังกัด นักวิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย และสาธารณชน เป็นต้น

/2. กรอบความ...